

Forskningsartikel

”Det här fina ordet omställning som kan betyda lite allt möjligt”

Diskurser i svensk gruvindustri

Klara Rydström & Kristina Johansson

Previous research has shown that the relationship between climate transition and mining is far less straightforward than industry marketing often suggests, encompassing historically rooted conflicts over ecological values and colonialism. This article focuses on the perspectives of mining industry leaders. Drawing on a discourse-theoretical approach, it analyzes 16 semi-structured interviews with senior executives in areas such as economics, technology, and sustainability. The analysis demonstrates how “climate transition” is filled with meaning through articulations that position mining both as an enabler of a sustainable future and as dependent on reducing its climate footprint. The findings reveal tensions between economic, technological, and social conditions. The article argues that climate transition must be understood as a social and political process – knowledge that is crucial in the pursuit of a just transition.

Keywords: mining, minerals, green transition, work, white collar

Tidigare forskning har visat att relationen mellan klimatomställning och gruvdrift inte är så entydig som gruvindustrins marknadsföring ofta gör gällande. I den ryms historiskt förankrade konflikter om ekologiska värden och kolonialism. Den här artikeln riktar fokus mot gruvindustrins ledare. Med stöd av ett diskursteoretiskt angreppssätt analyseras 16 semistrukturerade intervjuer med högt uppsatta ledare inom områden såsom ekonomi, teknik och hållbarhet. Analysen visar hur ”klimatomställning” fylls med mening genom artikulationer som positionerar gruvdrift både som en möjliggörare av en hållbar framtid och som beroende av ett minskat klimatavtryck. Resultaten synliggör spänningar mellan ekonomiska, tekniska och sociala villkor. Artikeln framhåller att klimatomställningen bör förstås som en social och politisk process – kunskap som är avgörande i strävan efter en rättvis omställning.

Nyckelord: gruva, mineraler, grön omställning, arbete, tjänstemän

Introduktion

Som en ledande leverantör av metaller för klimatomställningen fortsätter vi att utveckla innovativa och ansvarsfulla produktionsmetoder.

Visionen ovan finns att läsa på gruvbolaget Bolidens hemsida (Boliden u.å.). Om ”klimatomställning” är objektet och att leverera metaller bolagets kärnverksamhet är det prepositionen (”för”) som gör jobbet. Med formuleringen ”metaller för klimatomställningen” artikuleras gruvdrift som en del av lösningen på klimatkrisen snarare än en del av dess uppkomst. Huvudsatsen gör samtidigt gällande att en förändring behöver till. Det som behöver ”utvecklas” för att visionen ska införlivas är ”innovativa och ansvarsfulla produktionsmetoder” – det sätt genom vilket de nödvändiga metallerna ska ”levereras” (metallhaltiga

mineraler som förädlas till metaller).¹ Frågan om detta bör ske, och i så fall i vilken utsträckning, hamnar samtidigt utanför. LKAB, Europas ledande producent av järnmalm och en aktör inom industrimineraler, resonerar på liknande sätt på sin hemsida: ”Vi står inför vår största utmaning hittills – att se till att Sverige och Europa har det som krävs för att ställa om. Så att vi kan leva det liv vi vill och behöver både nu och sen” (LKAB u.å.). Den här framskrivningen av gruvdrift som en central del av det nav

¹ I artikeln använder vi ”mineral/-er” som övergripande begrepp för att benämna det som bryts i gruvorna. Det omfattar både *metallhaltiga mineraler*, såsom järn, koppar och så kallade sällsynta jordartsmetaller, och *industrimineraler* såsom fosfor och grafit. Industrimineraler förädlas och används till annat än metall, exempelvis fosfor används till gödsel. Gruvindustrin själva använder ofta benämningen ”metaller och mineral” (se t.ex. Svenska Gruvan u.å.).

som ska driva fram en klimatomställning görs inte i ett vakuum. Samma diskurs formas också genom *European Green Deal* – EU:s strategi för att bli klimatneutrala – med den kompletterande *Industrial Clean Deal* – EU:s initiativ för att sänka energiintensiva industriers koldioxidutsläpp och främja konkurrenskraft – samt *Critical Raw Materials Act*, den EU-förordning som syftar till att säkra tillgången till de mineraler som bedöms vara kritiska för framtiden. I praktiken innebär EU:s strategier och initiativ att vissa industrier tvingas stänga ner, medan andra ska växlas upp och till en koldioxidneutral produktion; i den förra kategorin återfinns kolgruvor i centrala, östra och södra Europa (Sokołowski m.fl. 2022; Pavloudakis m.fl. 2023) medan våra svenska gruvor omfattas av den senare.

Att relationen mellan klimatomställning och gruvdrift inte är så entydig som gruvbolagens marknadsföring gör gällande framgår av den kritik som riktats mot gruvindustrin från representanter för miljörörelsen (se t.ex. Den Svenska Gruvmyten u.å.) och den samiska befolkningen (se t.ex. Amnesty International 2025) med grund i historiskt förankrade konflikter om ekologiska värden och kolonialism (se t.ex. Andersson & Cocq 2016). Tidigare forskning har visat att gruvindustrins pågående verksamhet inom ramen för klimatomställningen konstrueras genom en ideologisk fantasi där ekonomiska investeringar och teknikutveckling framställs som svaret på både klimatproblemen och det antagna behovet av utveckling i norra Sverige och Sápmi, de områden där mycket av gruvverksamheten finns (Eriksson m.fl. 2024; de Leeuw 2024, 2025; Eriksson m.fl. 2025). Att denna fantasi också är maskulint kodad, medan kritiska röster feminiseras och marginaliseras i den offentliga debatten (Eriksson m.fl. 2025; jfr Hultman 2016, 2020) speglar gruvindustrins historiska mansdominans (Heimann m.fl. 2023; Abrahamsson m.fl. 2024) och ”hypermaskulina” struktur (Lahiri-Dutt 2011).

Är det så enkelt som att motstridigheterna enbart existerar mellan förespråkare och motståndare till gruvdrift? de Leeuw (2024) visar i sin avhandling om gruvdrift och grönt stål i Sverige/Sápmi på motstridigheter hos människor som lever och verkar på dessa platser, bland annat en obekvämheter kring gruvans expansion hos de som generellt sett är positiva till gruvdrift. I denna artikel analyserar vi intervjuer med högt uppsatta ledare inom industrin. En av dem beskrev att ”vi använder nog aldrig ordet omställning så där allmänt [...]” och betonade vikten av att förstå vad andra menar med ”det här fina ordet omställning som kan betyda lite allt möjligt”. Så vad betyder omställning enligt gruvindustrins ledare – och hur skapar de mening kring det som sker? Artikeln undersöker hur ”gruvdrift” artikuleras i diskurser om klimatomställning, med särskilt fokus på om och hur spänningar och ambivalens uttrycks. Genom att analysera det diskursiva meningsskapandet hos ledarna (Laclau & Mouffe 1985) bidrar artikeln med nya perspektiv till kulturvetenskaplig forskning om klimatomställningen och fördjupar förståelsen för

gruvindustrins aktörer – kunskap som är betydelsefull i strävan efter en rättvis omställning.

En diskursteoretisk ansats på klimatomställning och gruvdrift

Vi närmar oss ”klimatomställning” och ”gruvdrift” med stöd av en diskursteoretisk ansats i enlighet med Laclau och Mouffe (1985). Diskurs förstås som sociala praktiker – språkliga såväl som materiella – som producerar mening och strukturerar den sociala verkligheten (ibid: 105). Enligt detta perspektiv är samhället inte en färdig eller stabil struktur utan ett resultat av ständiga diskursiva processer. Diskurser försöker fixera betydelser och skapa stabilitet, men denna fixering är alltid partiell och tillfällig. Sociala objekt, som ”gruvdrift”, existerar därför aldrig som slutgiltiga eller objektiva fakta, utan som tillfälliga resultat av hegemoniska projekt som konkurrerar om att etablera vissa förståelser framför andra (ibid: 112–113). Antagonismer är det begrepp som används för att förklara motsättningar mellan konkurrerande diskurser; kritiker kopplar gruvdrift till koloniala strukturer och skadliga ingrepp i kultur- och naturmiljöer, medan industrin marknadsför den som en affärsmöjlighet. Antagonismerna synliggör att ingen social ordning kan bli helt sluten eller definitiv (ibid: 122–125) och meningsskapande sker genom artikulation, vilket hos Laclau och Mouffe (1985) syftar på den diskursiva handlingen att koppla samman elementen till en meningsfull helhet (ibid: 105–107). I analysen använder vi termen *artikulering*, för att beskriva empiriska praktiker där sådana kopplingar sker. I olika omställningsdiskurser artikuleras gruvdrift på skilda sätt, vilket i sig bidrar till att återskapa dessa diskurser. Ontologiskt innebär det en syn på det sociala som radikalt diskursivt: verkligheten är inte något som existerar oberoende av de meningsskapande praktiker som upprätthåller den. Epistemologiskt innebär det att kunskap alltid är situerad och kontingent – vi har ingen åtkomst till en ”ren” verklighet bortom diskursen (ibid: 95–97, 108). Diskursteorin hjälper oss därmed att rikta analytisk uppmärksamhet mot de sätt genom vilka mening stabiliseras, ifrågasätts och omförhandlas inom specifika sociala fält. I den här artikeln utgör gruvindustrin det primära fältet, mer specifikt den del av industrin där dess ledare verkar.

Som vi berört i introduktionen utgör plats en central nod i dessa diskurser. Den skala som mobiliseras påverkar vilka intressen som synliggörs och vilka som marginaliseras. Globalt inramas gruvor som nödvändiga för övergången till ny energiteknik och grön industri, som element i globala värdekedjor. Nationellt artikuleras gruvan som en strategisk tillgång för att säkra råmaterial till klimatomställningen och som en del av Sveriges bidrag till globala klimatmål. Ett exempel är energi- och näringsminister Ebba Busch, som vid invigningen av LKAB:s demonstrationsanläggning för kritiska mineral

i Luleå sa: ”Tar man klimatfrågan på allvar och vill se fler arbetstillfällen, då måste man börja älska gruvor” (Isberg 2025). Här påminns vi om att gruvan inte bara är en fysisk plats för brytning av mineraler, utan också en stor arbetsgivare och resurs i produktionen av lokal identitet och kultur. Men samtidigt som gruvan konstrueras som en garant för samhällsoverlevnad i norra Sverige hotas dess legitimitet ständigt av konflikter och kontroverser (Hägg 1993; Nilsson 2010; Segerstedt 2020). Mineralförekomstens bundenhet till marken tycks innebära att diskursiva konflikter är som mest brännande lokalt. Att många fyndigheter är belägna inom Sápmi (Beland Lindahl m.fl. 2016; Sjöstedt Landén & Fotaki 2018) sammanlänkar frågor om naturresurser och markanvändning med frågor om urfolksrättigheter och ekologiska värden (Sehlin MacNeil & Inga 2019; jfr Eriksson m.fl. 2024; Eriksson m.fl. 2025). Lokala konflikter kring gruvexpansion handlar därför inte enbart om arbetsmarknad eller ekonomisk utveckling, utan också om koloniala strukturer och kulturell överlevnad (Cocq 2014; Sjöstedt Landén 2014; Jensen & Sandström 2019). Den mångbottnade relationen mellan utvinning, klimatfrågor, markanvändning, arbete och välfärd synliggörs av De Leeuw (2024), som visar att platsbundna erfarenheter i norra Sverige och Sápmi kan skapa interna motstridigheter, även hos dem som i grunden är positiva till gruvdrift.

Som ytterligare analytisk ram tar vi stöd av Bjerkesjö m.fl. (2024), som beskriver hur olika forskningsfält närmar sig omställning. *Fossilfri omställning*, menar de, tar sin utgångspunkt i en teknisk och sektorsspecifik analys av hur utsläppen av växthusgaser kan minskas för att nå klimatneutralitet. Fokus ligger här på sektorer som energi, transport och industri, och på att möjliggöra fortsatt ekonomisk utveckling inom ramen för en fossilfri ekonomi. *Grön tillväxt*, däremot, utgör en politisk strategi där miljömål kopplas samman med löften om fortsatt ekonomisk tillväxt, nya gröna jobb och innovationer inom miljöteknik (ibid). *Cirkulär ekonomi* betonar istället effektivare resursanvändning och återbruk, och ser slutenhet i materialflöden som ett sätt att minska både miljöpåverkan och resursutarmning. Slutligen innebär en *socio-ekologisk omställning* en mer radikal kritik av tillväxtlogiken och syftar till samhällsförändringar som sätter social rättvisa och ekologiska gränser i centrum (ibid). Vi betraktar dessa forskningsfält inte som fasta kategorier, utan som diskurser som erbjuder olika logiker för hur omställning kan förstås; de representerar inte bara olika tekniska lösningar, utan bär på olika föreställningar om samhälle, ekonomi och rättvisa – det är som sådana som de hjälpt oss i analysen.

Metod och material

Artikeln analyserar intervjuer med högt uppsatta ledare inom svensk gruvindustri, genomförda av en av artikelförfattarna (K.R.) inom ett postdok-projekt

(2024–2026). Projektets syfte är att utveckla kunskap om omställningen och arbete utifrån ett genusperspektiv. Den här artikeln gör dock ingen analys med fokus på könade konstruktioner och betydelser: komplexiteten i intervjumaterialet gör att genusperspektivet lämnas till andra artiklar.

Urvalet motiveras av att högt uppsatta ledare kan tänkas arbeta med/ha inflytande över frågor som rör omställningen på en strategisk nivå. I rekryteringen av intervjupersoner har direktkontakt tagits med representanter på koncern- och bolagsledningsnivå i gruvbolag verksamma i Sverige, med information om studien och ett erbjudande att medverka i en intervju. Därefter har snöbollsmetod använts (Lindberg 2012), där dessa personer hjälpt till att komma i kontakt med andra ledare. Frågan om medverkan riktades till ledare oavsett område, såsom ekonomi, teknik, hållbarhet och HR, vilket motiveras av studiens explorativa karaktär. Urvalet består av 16 personer; samtliga har ledande positioner och de flesta är verksamma i styrgrupper. De är ledare på delvis olika nivåer och inom olika områden. Av anonymitetsskäl benämns samtliga intervjupersoner som ”ledare” och det specificeras inte vilket bolag de är verksamma vid. Intervjuerna genomfördes digitalt, varade 55–75 minuter och följde en semistrukturerad intervjuguide med frågor om vad omställningen är, om/hur den tar sig uttryck i verksamheten, ledarnas arbete och yrkesroll, och jämställdhet och kön i organisationen. Intervjuerna spelades in efter godkännande, och transkriberades ordagrant. I de citat som används i artikeln har vi valt att ändra grammatiska fel och ta bort vissa utfyllnadsord, för att öka läsbarheten.

Analysen av intervjuerna riktar fokus mot hur mening produceras och stabiliseras genom språkliga och materiella praktiker (Laclau & Mouffe 1985). Syftet har inte varit att identifiera individuella åsikter eller bakomliggande intentioner hos de intervjuade ledarna, utan att kartlägga diskurser om ”klimatomställning” och artikulationer av ”gruvdrift”, samt de motsättningar och ambivalenser som detta rymmer. Utgångspunkten har varit att intervjuerna utgör ett rum där olika meningsfixeringar produceras och förhandlas. Vi har analyserat hur vissa förståelser möjliggörs, samtidigt som andra förståelser marginaliseras eller ifrågasätts. Analysarbetet har bedrivits i tre steg. Först har intervjuerna lästs med särskild uppmärksamhet mot vilka begrepp som återkommer i materialet, såsom ”klimatkris”, ”produktion” och ”hållbarhet”, och hur dessa kopplas samman. Därefter har mönster av mening identifierats och grupperats tematiskt, med fokus på vilka sociala och materiella ordningar de möjliggör och vilka de utesluter. Slutligen har vi tolkat de diskursiva mönstren i relation till diskursteoretiska begrepp som hegemoni, artikulation och antagonism, för att synliggöra hur förståelser av klimatomställning och gruvdrift både stabiliseras och utmanas i materialet.

Gruvdrift som nödvändig för omställning

Ett första sätt som ”omställning” fylls med mening under intervjuerna är genom en diskurs där gruvdriften artikuleras som oundgänglig för att hantera klimatkrisen. Genom att knyta gruvdriftens produkter – mineraler – till elektrifiering och övergång till fossilfria samhällsstrukturer, formas en hegemonisk fixering där gruvindustrin positioneras som en lösning, snarare än en del av problemet. I flera av intervjuerna beskrevs det att detta tog fart efter Parisavtalet 2016 – det globala klimatavtal där en majoritet av världens länder kom samman för att genomföra åtgärder som bidrar till att minska utsläpp av växthusgaser och hantera effekterna av klimatförändringarna. Men medan ”allmänheten” enligt de intervjuade idag är medvetna om att ”det finns en klimatkris, eller klimatproblematik” så framträder i materialet varierande uppfattningar om den grad som allmänheten också är medveten om mineralernas betydelse för klimatkrisens lösning – en betydelse som ledarna själva har som given utgångspunkt. En ledare uttryckte exempelvis:

Om vi pratar om det här med samhällsomställningen baserad på klimatutmaningen [...] där spelar ju gruvindustrin in med en otroligt viktig del. Som jag kanske tror att den stora allmänheten inte riktigt förstår. Och det är ju behovet av de metaller som vi bryter [...] behovet av tillgång till de här metallerna blir ju helt avgörande för att man ska kunna ställa om samhällen och industrier till ett mer hållbart sätt. För det går ju då mot en extremt ökad elektrifiering. Och i den elektrifieringen så kommer det krävas ett antal basmetaller som vi faktiskt producerar. Och ökningen av det metallbehovet ser ju vi då som en stor utmaning att faktiskt kunna leverera.

Medan gruvdrift här artikuleras som en förutsättning för ett klimatneutralt samhälle ser intervjupersonen samtidigt hur denna ”förståelse” inte nått allmänheten. Andra beskrev istället hur länken *klimatkris – omställning – metaller – gruvdrift* alltmer etablerats givet av olika omvärldshändelser, såsom lastfartyget som gick på grund i Suezkanalen 2021 och skapade globala transport- och logistikproblem, Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina 2022, den politiska utvecklingen i Kina och den svenska försvarsindustrins behov av metaller. Flera ledare menade att gruvindustrin i och med sådana händelser gått från att ha setts som en smutsig industri som skapar problem och konflikter i sin närmiljö, till att allt fler människor börjat förstå gruvnäringens fördelar. Några beskrev detta i termer av ett geopolitiskt uppvaknande; en av dem ställde den retoriska frågan ”vad händer om det skulle bli kris, geopolitiska kriser i världen – hur ska vi klara oss?” och syftade därigenom på vikten av att bryta och förädla mineraler i Sverige. Två av ledarna betonade att betydelsen av den svenska gruvindustrin i detta avseende

har ”har gått hem väldigt tydligt hos många politiker” och att det kommit att bli ”nästan en tävling bland ministrar att tala om hur mycket de älskar gruvor”.

Samtidigt framträder i intervjuerna en medvetenhet om att gruvindustrin också aktivt söker konsolidera en viss artikulation av gruvdriftens betydelse och att förskjuta motdiskurser. Några av ledarna berättade om informationskampanjen ”Den Svenska Gruvan” som drivits av branschorganisationen Svemin (Jernkontoret 2021; se även Svenska Gruvan u.å.). ”[D]et ligger en del opinionsundersökningar bakom det där” berättade en ledare och förklarade att kampanjen utformats för ”att få träff på den målgrupp som hade minst kunskap och sämst tilltro till näringen”. Flera beskrev att den grupp som varit mest negativt inställda mot gruvdrift är kvinnor i Stockholm, i 35–50 års åldern, men att gruvbolagen har sett en förändring hos denna grupp: ”jag tror de struntar i huruvida vi har minskat våra utsläpp med någon, någonting till någon bäck någontans. Det tror jag inte, de är inte på den nivån. Utan man har fått upp acceptansen för att det vi producerar är viktigt och det är viktigt att det produceras i Europa och alternativen utanför Europa är sämre av alla skäl. Det är sämre av geopolitiska skäl, men också sämre utav ekonomiska skäl och sen utav miljöskäl och klimatskäl. Det där har börjat gå in”. Medan gruvbolagens arbete för att säkerställa acceptans för gruvdriften traditionellt sett handlat om initiativ och insatser i det lokalsamhälle som direkt påverkas av gruvans verksamhet framstår det genom intervjuerna som att gruvindustrin nu också söker acceptans från andra grupper av människor på andra platser (jfr Meesters m.fl. 2021). Diskursivt sett innebär detta en förflyttning från lokal till nationell (och urbant präglad) strävan efter acceptans, vilket speglar hur hegemoniska projekt måste anpassas till förändrade kontexter och potentiella motstånd från nya håll (jfr Eriksson m.fl. 2025).

I intervjumaterialet finns det även indikationer på en viss ambivalens kring fixeringen av gruvindustrin som en möjliggörare av klimatomställning inte bara bland allmänheten utan också bland de intervjuade ledarna. Detta tycks dock inte handla om ett ifrågasättande av den ideologiskt laddade övertygelsen om gruvdrift som nödvändig, så mycket som om konkreta problem i själva genomförandet. Ett exempel är ledaren som citeras nedan, som ifrågasatte huruvida de nödvändiga naturresurserna faktiskt existerar i tillräcklig omfattning för att omställningen ska kunna genomföras:

Nej men det som är, är ju att omställningen kommer ju kräva mer och mer metaller. Så om vi nu verkligen tror på det här, då kommer ju krävas enorma mängder energi, enorma mängder metaller. Och det där kan man ju vara lite tveksam [...] kommer vi fixa det här med, finns det så mycket projekt och metaller? Och finns det så mycket energi som egentligen behövs?

Den tveksamhet som uttrycks tycks handla om det faktum att gruvindustrin står i direkt beroenderelation till naturen, vilket betyder att politisk legitimitet och social acceptans inte är tillräckligt för att säkerställa gruvdriftens framtid. Krasst sett är bolagens förmåga att leverera mineraler beroende av att förekomsten i marken räcker till. Med andra ord, den betydelse som tillskrivs gruvindustrin genom artikuleringen av gruvdrift som en central del av den samhällsliga klimatomställningen bygger inte bara på (föreställningen) att vårt framtida levnadsätt kräver metaller, utan även på (uppfattningen) att det finns tillräckliga naturtillgångar för att gruvindustrin ska kunna förse samhället med de metaller (och industrimineral) som krävs – och den uppfattningen delades inte av alla.

En annan ledare öppnar till viss del upp för att lösningen på klimatkrisen också kan tänkas ske genom en förändring av samhället och levnadsvanor. ”Nu är det väldigt mycket fokus på enskilda näringar, men man tittar sig inte så ofta själv i spegeln och funderar, vad kan jag bidra?” konstaterade ledaren och betonade att ”det går att göra enormt stora förflyttningar på ganska kort tid genom debatt, genom lärande, genom politiska incitament”. För att illustrera vad sådana ”förflyttningar” kan innebära använde ledaren sina egna (o)vanor att köra bil korta sträckor, ha lampor tända nattetid och högre inomhustemperatur än nödvändigt som exempel på resursslöseri. Att naturresurserna är ändliga och att fokus i klimatdebatten bör ligga på (politiskt initierade) livsstilsförändringar är en diskurs vi känner igen från miljö- och klimataktivism, men som vi är mer ovana att höra från ledare inom gruvindustrin.

Omställning som nödvändig för gruvdrift

Ett andra sätt som ”omställning” fylls med mening under intervjuerna är genom en diskurs där ett minskat klimatavtryck, framför allt i form av sänkta koldioxidutsläpp, framställs som en förutsättning för gruvbolagens fortsatta verksamhet. Ur ett diskursteoretiskt perspektiv innebär detta att gruvdrift artikuleras genom en diskurs där omställningen framstår som en hegemonisk nödvändighet: en ny norm som gruvindustrin måste anpassa sig till för att säkra sin legitimitet. De intervjuade ledarna lyfte konkreta exempel på hur detta arbete tar form, exempelvis genom att ersätta fossila bränslen i fordon med bränsle baserat på vegetabiliska oljor och restavfall, eller genom inköp av batteridrivna fordon. Samtidigt kopplades arbetet för koldioxidfri produktion till en förflyttning framåt i förädlingskedjan. Genom att järnmalmsgruvor tar ansvar för fler steg innan råvarorna levereras till stålindustrin kan gruvbolagen minska klimatpåverkan i produktionskedjan som helhet.

Flera av ledarna beskrev att detta arbete mot minskade utsläpp inte kan ses isolerat från utvecklingen av digitalisering och automation i gruvans verksamhet, där effektivare processer och minskade körkilometer

också kan minska energianvändning och klimatpåverkan. Här konstrueras en diskurs där teknologisk innovation och klimatansvar går hand i hand, vilket kan ses som en artikulation av teknik som en central nod i fixeringen av gruvindustrins gröna framtid (jfr Eriksson m.fl. 2025). Samtidigt framträder motrörelser och sprickor i denna hegemoniska artikulation. En ledare uttryckte att en fossilfri produktion kräver stora investeringar som endast kan finansieras genom ökad produktion:

Om man är konkret, för att kunna finansiera omställningen, det är tunga tekniska utvecklingskostnader och anläggningsinvesteringar, så måste vi öka våra produktionsvolym. Vilket kommer innebära större [...] fysisk påverkan där vi finns. Det är bara så. Vi tar ut mer malm. Vi skapar större gropar, påverkar med mer sprickor. Ja så att omställningen har påverkan på samhället runt oss som kanske inte alltid är positiv.

Här blottläggs en central antagonism: även om produktionen artikuleras som mer hållbar i termer av koldioxidutsläpp, innebär den samtidigt en intensifiering av den fysiska påverkan på landskapet. Den diskursiva konstruktionen av en klimatomställning genom teknologiska innovationer samexisterar alltså med effekter som potentiellt underminerar dess legitimitet, särskilt på lokal nivå. Flera ledare pekade på hur dessa konsekvenser påverkar relationen till lokalsamhället: ”Den som bor absolut nära om man ska ta ny mark i anspråk de är ju inte så glada, så den lilla människan är ju lika irriterad som förut”. Denna utsaga synliggör hur den diskursiva fixeringen av gruvdriften som samhällsnyttig på en nationell eller global nivå (kopplad till elektrifiering och fossilfrihet) inte nödvändigtvis motsvarar upplevelser på lokal nivå, vilket gör platsen central. Som tidigare redogjort för framträder i intervjuerna också hur bolagen söker social acceptans för gruvdriften i nya geografiska kontexter. I takt med att verksamheten artikuleras som central för svensk och europeisk omställning, tycks alltså legitimitetens tyngdpunkt förskjutas från lokala samhällen till urbana, nationella och internationella arenor.

Ytterligare ambivalens syns när frågor om ekonomi och lönsamhet beaktas. Vad tjänar gruvbolagen på att ställa om produktionen för att minska koldioxidutsläppen? Flera var överens om att det är svårt att sätta en siffra på. En av ledarna beskrev att en del av vinningen handlar om att det kommer att bli svårt för gruvbolagen att fortsätta vara verksamma om de inte dels bidrar till hållbarhet, dels är hållbara själva – detta eftersom de bedriver en tillståndspliktig verksamhet. I den bemärkelsen framträder hållbarhet därmed som en förutsättning för gruvdrift och för bolagens möjligheter att leverera metaller och industrimineral. Vidare beskrev ledaren att den ekonomiska vinningen med att sänka koldioxidutsläppen handlar

om att ”det finns vissa skatter som man kan räkna på konkret” och att det möjliggör bättre lån (lägre räntor) för bolaget. I en annan intervju artikulades relationen mellan ”miljö” och ”ekonomi” som mer konfliktfylld. ”Det låter som att jag är en skurk nu kanske”, sa ledaren, ”men min roll i sådana diskussioner blir ofta att jag ser lönsamheten”. Hen beskrev att det kan bli ”rörligt i huvudet” att fatta beslut om en investering som visserligen bidrar till att minska koldioxidutsläppen, men som kommer att utgöra en kostnad i den ekonomiska redovisningen. Ledaren verkade uppleva en krock mellan två diskurser, där gruvindustrin måste balansera klimatomställning och ekonomisk vinst. Samtidigt, menade hen, fattas beslut i koncern- och bolagsledningsgrupperna ibland utifrån möjligheten till ekonomisk bonus snarare än klimatomställning. En annan ledare berättade att deras lön delvis är kopplad till bolagets klimatomställning, vilket gett klimatomställning stort utrymme på agendan – något som indikerar att en kapitalistisk diskurs formar industrins praktiker mot en koldioxidfri gruvdrift.

Den koldioxidfria gruvdriften artikulades, slutligen, ”i relation till” frågor om när omställningen börjar och slutar. En ledare konstaterade tidigt under intervjun: ”Vi använder ju den [omställningen] har jag sett i media och det – men mitt i den [omställningen] känner jag väl inte jättestor omställning”. Här framhålls omställningen som en diskursiv verklighet som är närvarande i externa kommunikationer, men upplevs som frånvarande eller abstrakt i det konkreta arbetet. Några ledare tyckte förklara avsaknaden av omställningens inverkan ”här och nu” genom att betona att en tydligare efterfrågan på ”gröna produkter” från kunder – både företag i nästa steg av värdekedjan och slutkonsumenter – vore nödvändig för att omställningen verkligen ska realiseras i handling. Andra betonade teknikens betydelse och noterade att den tekniska utvecklingen ännu inte möjliggör en koldioxidfri produktion: ”Då har vi ju [...] våra leverantörer av gruvutrustning och vår omställning går ju inte snabbare heller än deras omställning”. Här positioneras konsumenter och teknologiska innovationer som externa resurser för den koldioxidfria gruvdriften som gruvbolagen själva endast delvis kan styra över – vilket ytterligare belyser omställningens kontingenta karaktär. Vidare pekade flera ledare på att starkare statlig reglering och lagkrav skulle kunna påskynda investeringsbeslut i omställningens riktning: ”Då skulle vi ju inte ha något val [...] Det är ju alltid lite skönt att hålla sig i, att vi minskar lönsamheten, men det kommer på grund av att ny lagstiftning dök upp”. Även här betonas en yttre faktor, politiska ingrepp, som en möjlig resurs för att driva omställningen framåt – ett sätt att övervinna den nuvarande diskursiva instabiliteten och motståndet från kortsiktiga ekonomiska kalkyler.

Omställning som symboliskt kapital för gruvdrift

Ett tredje sätt som ”omställning” fylls med mening under intervjuerna är genom en diskurs där både gruvdrift i stort och en mindre klimatskadlig gruvdrift med

lägre koldioxidutsläpp artikuleras som drivkrafter för förändringar. Inom denna logik framstår omställningen som ett symboliskt kapital – något som inte bara legitimerar gruvindustrins existens, utan också driver fram nya sätt att organisera arbetet.

För flera av ledarna har hållbarhetsfrågor fått ett ökat utrymme i den dagliga verksamheten. Exempelvis beskrev en att ”om man tänker sig våra möten förr kontra nu, så är det ju helt annat fokus på sustainability-frågorna” och en annan menade att det som förändrats mest är ”det här omställningstänket” och att omställningen har blivit ”en extra parameter i de beslut vi tar för olika förändringar”. Andra ledare berättade att de driver ett ”påverkansarbete” kring frågor som rör omställningen, såsom energifrågor och teknikfrågor, på ett sätt som det inte gjort förr. Det vill säga, lobbyarbete gentemot bland andra politiker och teknikleverantörer. Här artikuleras hållbarhet som en ny diskursiv nod i företagets interna processer, vilket innebär att omställningen får en reell inverkan på hur beslut motiveras och prioriteras. Denna förändring är emellertid inte jämnt fördelad över alla organisatoriska funktioner. Utifrån den bredd av ledare som intervjuats är det intressant att notera att det främst var ledare inom vissa områden, såsom exempelvis bolagsstrategi, ekonomi och teknik, som framhöll omställningens närvaro i sitt dagliga arbete. De som arbetade med HR-frågor verkade, utöver att hållbarhetsfrågor diskuteras i ledningsgrupperna, inte uppleva omställningen i samma utsträckning:

Men om man bara spekulerar, hur skulle den kunna påverka mig och min gruppering handgrip-ligen i vår vardag? Och det blir ganska långsökt kedja. Det blir litegrann, om vi är väldigt framstående på det här området skulle vi kunna, då tack vare det, attrahera morgondagens arbetskraft ännu bättre? Det finns de som är mer, så att säga, fanatiska, väljer jag att säga då, inom det här området som kanske säger ‘nej, men det är inte frågan om det. Det är frågan om att det är en förutsättning.’ Men jag har inte sett det, att det är en förutsättning, åtminstone inte utifrån vår förmåga att attrahera morgondagens arbetskraft.

Den här ledaren ifrågasätter huruvida omställningen skulle stärka deras attraktivitet som arbetsgivare. Ledarens uppfattning verkade vara att det bolaget gör för omställningen *kan* spela en roll för deras attraktivitet – eftersom hen upplevt att ”unga akademiker” intresserar sig för hållbarhetsfrågor – samtidigt som det inte är mer avgörande än, exempelvis, friskvårdsbidrag eller bolagets aktiviteter i lokalsamhället. En annan ledare inom HR-området resonerade på liknande sätt, att omställningen inte har större betydelse för deras attraktivitet än exempelvis en ”fin företagskultur, bra schyssta villkor, en säker arbetsmiljö”. Andra ledare, som visserligen inte arbetade med HR, verkade uppleva

en tydligare koppling mellan klimatomställning och gruvindustrins attraktivitet som arbetsgivare:

Just nu har vi en i praktiken rekordantal sökande på alla våra befattningar. Hade vi inte haft en framåtlutad hållning när det gäller omställning så tror jag inte vi har haft det. Men folk tycker ju [...] att det är viktigt, så att det är klart [...] då är ju det ett värde också, menar jag. Att det gör det lättare att attrahera bra människor.

Likt personen ovan, som upplever att deras ”framåtlutade hållning” när det kommer till omställningen har haft en positiv inverkan på söktrycket, beskrev en annan ledare att det faktum att de har en ”produkt” som är ”viktigt viktig för världen” har ökat deras attraktivitet som arbetsgivare. Den här ledaren beskrev att ”folk med lite mer allmänna utbildningar” – olika typer av ingenjörer (kemi, fysik, elektronik), jurister och personer med utbildning inom ekonomi och HR – har fått upp ögonen för gruvindustri, både yngre och nyexaminerade och äldre och mer erfarna som vill ”byta karriär” och ”då är det inte från oss, utan till oss”. Från den här ledarens perspektiv är alltså den stora nyheten ”att det är fler som söker sig till tjänster som alltid har funnits”. Här formas en artikulation av gruvdrift som speglar att omställningen inte bara är en fråga om teknisk förändring eller miljöansvar, utan också utgör ett symboliskt kapital på arbetsmarknaden, och en antydning om att gruvbolagens legitimitet därmed utvidgats in i nya sociala sfärer.

Samtidigt tycktes omställningen också fungera som en drivkraft för förändrade kompetensbehov, en omstrukturering av befintliga roller inom industrin samt framväxten av nya yrkesroller. Flera ledare lyfte fram ett ökat behov av specialister inom energioptimering, hållbarhetsrapportering och digitalisering. En ledare menade att visserligen har ”området miljö och hållbarhet ökat numerärt i resurser” på bolaget, men att det handlar om att det ”krävs utifrån ett tillståndsperspektiv och utan ett tillstånd kan vi inte bedriva verksamhet, så det är inte något annat skäl än det”. Detta kan tolkas som att förändringar i arbetsorganisationen inte nödvändigtvis är ett resultat av klimatomställningen – eller, kanske snarare, att det beror på hur omställningen definieras. Att förändringar i arbetsorganisationen med avseende på ”omställningen” länkas samman med den pågående digitaliseringen och automationen av gruvverksamheten, innebär ett behov av olika typer av IT-funktioner på tjänstemannasidan och förändrade arbetsuppgifter och kompetensbehov på kollektivsidan, där delar av gruvarbetet förflyttas till kontrollrum. En ledare framhöll däremot att ”oavsett om vi ska bygga en koldioxidneutral lösning eller inte” så är det ”ju ett projekt där vi ska installera någon form utav teknisk lösning”, med vilket ledaren tyckte mena att utvecklingen mot en koldioxidfri produktion inte nödvändigtvis innebär andra arbetsuppgifter i

jämförelse med andra typer av utvecklingsprocesser som sker bortom ”omställningen”.

Sammanfattande reflektioner

Studien har undersökt diskurser om klimatomställning och gruvdrift utifrån intervjuer med högt uppsatta ledare inom svensk gruvindustri (jfr Laclau & Mouffe 1985). Resultaten visar hur klimatomställningen här fylls med mening genom artikulationer som framställer gruvdrift både som en möjliggörare av en hållbar framtid och som beroende av ett minskat klimatavtryck. Utvinningen av mineraler kopplas till elektrifiering, geopolitisk resiliens och fossilfrihet, samtidigt som diskursiva spänningar och ambivalenser blottlägger omställningens och gruvdriftens kontingenta, relationella karaktär.

En central slutsats är att gruvindustrins legitimitet i relation till klimatomställningen formas genom hegemoniska projekt som artikulerar gruvan som nödvändig. Denna artikulation är dock inte given, utan upprätthålls genom bland annat opinionsarbete riktat mot nya målgrupper (jfr Meesters m.fl. 2021; Löfgren 2023). Att strävan efter legitimitet för gruvdrift flyttas från lokala samhällen till urbana och nationella arenor synliggör hur diskurser om plats omförhandlas, och hur frågor om närmiljö och lokalsamhällen riskerar att marginaliseras till förmån för överordnade berättelser om nationell eller global nytta (jfr de Leeuw 2024; Eriksson m.fl. 2025). Samtidigt som gruvdriften artikuleras som en del av lösningen på klimatkrisen i nationella och globala diskurser, manifesteras dess sociala och ekologiska konsekvenser lokalt – där markkonflikter, intrång på renskötselområden och miljöförstöring fortsätter att skapa skarpa konfliktlinjer (Sjöstedt Landén 2014; Beland Lindahl m.fl. 2016; Sjöstedt Landén & Fotaki 2018; Amnesty International 2025). Dessa lokala motstånd visar att hegemoniska projekt ständigt är potentiellt utmanade av platsbundna erfarenheter och intressen.

Vår studie påminner också om att gruvdriften är beroende inte bara av samhällelig acceptans, utan också av materiella begränsningar: tillgången på mineraler och energi. Några ledares meningsskapande kring dessa villkor – inklusive tvekan inför möjligheten för expanderande gruvdrift – öppnar för att den hegemoniska diskursen om gruvans nödvändighet riskerar att destabiliseras (jfr de Leeuw 2024, 2025). Här ryms även en bredare kritik mot idén om ”grön tillväxt” som en självklar väg framåt (jfr Bjerkesjö m.fl. 2024). Samtidigt framträder en diskurs där klimatomställningen både möjliggörs och begränsas av ekonomiska villkor. Spänningar mellan lönsamhet och klimatomställning, lokal påverkan och global nytta, samt teknologisk utveckling och social acceptans, visar att omställningen inte är ett linjärt eller konfliktfritt projekt (jfr de Leeuw 2024, 2025; Eriksson m.fl. 2025). Istället pågår en ständig diskursiv kamp om klimatomställningens mening och inriktning – inte bara mellan gruvindustrin och dess kritiker, utan också inom industrin själv. Genom att synliggöra dessa spänningar och

ambivalenser visar artikeln att omställningen måste förstås som en social och politisk process, inte enbart som ett tekniskt eller ekonomiskt skifte.

Författarpresentation

Klara Rydström är postdoktor i arbetsvetenskap vid Luleå tekniska universitet. Hennes forskning rör frågor om arbete, genus och ojämlikhet inom olika områden, såsom gruva och e-handel.

Kristina Johansson är biträdande professor i arbetsvetenskap vid Luleå tekniska universitet. Hennes forskning rör frågor om genus, arbete och organisation i mansdominerade industrier.

Referenser

- Abrahamsson, Lena, Johansson, Kristina, Heimann, Samuel & Tosser Franklin, Wilhelm (2024). Maskuliniteter i förändring på mansdominerade arbetsplatser. Exemplet gruvindustrin. *Tidskrift för genusvetenskap* 44(1-2), 34-57. <https://doi.org/10.55870/tgv.v44i1-2.13957>
- Amnesty International (2025). *Just transition or green colonialism?* https://www.amnesty.se/documents/278/Final_Just_transition_or_Green_colonialism.pdf [29 april 2025]
- Andersson, Daniel & Cocq, Coppélie (2016). Från kolonisation till gruvexploatering. Nyttoperspektiv på naturen i Sápmi förr och nu. *Kulturella Perspektiv – Svensk etnologisk tidskrift*, 25(1), 42-49. <https://doi.org/10.54807/kp.v25.18358>
- Beland Lindahl, Karin, Zachrisson, Anna, Viklund, Roine, Matti, Simon, Fjellborg, Daniel, Johansson, Andreas & Elenius, Lars (2016). *Konflikter om gruvetablering: Lokalsamhällets aktörer och vägar till hållbarhet*. Luleå: Länsstyrelsen i Norrbotten.
- Bjerkessjö, Peter, Isaksson, Fanny, Malmaeus, Mikael, Sanne, Johan M. & Wennerholm, Malin (2024). *Grön omställning och arbetsliv. Kunskapsläge och fortsatta forskningsbehov*. <https://forte.se/publikation/gron-omstallning-och-arbetsliv-kunskapslage-och-fortsatta-forskningsbehov/> [29 april 2025]
- Boliden (u.å.). *Ansvarsfull produktion*. <https://www.boliden.com/sv/hallbarhet/our-approach-to-sustainability/ansvarsfull-produktion/> [25 november 2025]
- Cocq, Coppélie (2014). Kampen om Gällö. Platsskapande och synliggörande. *Kulturella Perspektiv – Svensk etnologisk tidskrift*, 23(1), 5-12. <https://doi.org/10.54807/kp.v23.21676>
- De Leeuw, Georgia (2024). *The comfort of alignment: Mining, green steel, and killjoy desires in Sweden/Sápmi*. Doktorsavhandling. Lunds universitet.
- De Leeuw, Georgia (2025). Attraction to extraction: grey areas in extractive continuity in the Swedish steel transition, *Globalizations*. <https://www.doi.org/10.1080/14747731.2025.2506269>
- Den Svenska Gruvmyten (u.å.). *Hållbarhet*. <https://densvenskagruvmyten.se/hallbarhet> [25 november 2025]
- Eriksson, Madeleine, Lundgren, Anna Sofia & Liliequist, Evelina (2024). Logics of competition: The forming of opinion in the bid for a green mega investment. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/04353684.2024.2400893>
- Eriksson, Madeleine, Lundgren, Anna Sofia & Eriksson, Rikard H (2025). The heroes and killjoys of green megaprojects: A feminist critique, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 18(2), 341–357. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsaf002>
- Heimann, Samuel, Johansson, Kristina & Tosser Franklin, Wilhelm (2023). Gender in industrial mine work and organizations. A review of an expanding research field. *The Extractive Industries and Society*, 16, 101371. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2023.101371>
- Hultman, Martin (2016). Gröna män? Konceptualisering av industrimodern, ekomodern och ekologisk maskulinitet. *Kulturella Perspektiv – Svensk etnologisk tidskrift*, 25(1), 30-41. <https://doi.org/10.54807/kp.v25.18355>
- Hultman, Martin (2020). Män i klimatkrisen. *Socialmedicinsk tidskrift*, 97(2), 255-265. <https://doi.org/10.62607/smt.v97i2.38387>
- Isberg, Emma (2025). Ebba Busch: ”Ta klimatfrågan på allvar, börja älska gruvor”. DN 28 januari 2025. <https://www.dn.se/ekonomi/ebba-busch-ta-klimatfragan-pa-allvar-borja-alska-gruvor/>
- Jensen, Tommy & Sandström, Johan (2019). Organizing rocks: Actor–network theory and space. *Organization* 27(5), 701–716. <https://doi.org/10.1177/1350508419842715>
- Jernkontoret (2021). Den svenska gruvan – kampanjen fortsätter. <https://www.jernkontoret.se/sv/publicerat/nytt-fran-jernkontoret/nyheter/2021/den-svenska-gruvan-kampanjen-fortsatter/> [25 november 2025]
- Laclau, Chantal & Mouffe, E. (1985) *Hegemony and Socialist Strategy*. London: Verso.
- Lahiri-Dutt, Kuntala (2011). The megaproject of mining: a feminist critique. I: Brunn, Stanley D. (red) *Engineering earth: The impacts of mega engineering projects*. Dordrecht: Springer.
- Lindberg, Jens (2012). ”Lita på snöbollsmetoden”: Värdet av att släppa kontrollen. I: Nilsson, Bo & Lundgren, Anna Sofia (red) *Mitt i metoden. Kulturvetenskapliga reflektioner*. Umeå: Umeå universitet, 49-58.
- LKAB (u.å.). *Ett liv fullt av järn*. <https://lkab.com/ett-liv-fullt-av-jarn/> [25 november 2025].
- Löfgren, Isabel (2023). What would a Swedish mine be without a party? On metals, minerals, and love during the “green” transition. Climate propaganda in The Swedish Mine advertising campaign. *Nordic Journal of Media Studies* 5(1), 194-218. <https://doi.org/10.2478/njms-2023-0011>
- Meesters, Marieke, Westyn, Piet, van Leeuwen, Judith, Behagel, Jelle Hendrik & Turnhout, Esther (2021). The Social License to Operate and the legitimacy of resource extraction. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 49(7), 7-11. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2020.11.002>
- Nilsson, Bo (2010). Ideology and forced relocation: Kiruna – a town on the move. *European and Regional Studies* 17(4), 433-422. <https://doi.org/10.1177/0969776410369045>
- Pavloudakis, Francis, Karlopoulos, Evangelos, Roumpos, Christos (2023). Just transition governance to avoid socio-economic impacts of lignite phase-out: The case of Western Macedonia, Greece. *The Extractive Industries and Society* 14, 101248. <https://doi.org/10.1016/j.exis.2023.101248>
- Sehlin MacNeil, Kristina & Inga, Niila (2019). Extraktivt våld och urfolks koppling till mark. *Kulturella Perspektiv – Svensk etnologisk tidskrift* 28(1-2), 42-51.
- Sjöstedt Landén, Angelika & Fotaki, Marianna (2018). Gender and struggles for equality in mining resistance movements:

- Performing critique against neoliberal capitalism in Sweden and Greece. *Social Inclusion* 6(4), 25–35. <https://doi.org/10.17645/si.v6i4.1548>
- Sjöstedt Landén, Angelika (2014). Gruvboom och gruvkamp. Anteckningar från Gällö-Kallak. *Kulturella Perspektiv – Svensk etnologisk tidskrift*, 23(1), 13–21. <https://doi.org/10.54807/kp.v23.21679>
- Sokołowski, Jakub, Frankowski, Jan, Mazurkiewicz, Joanna & Lewandowski, Piotr (2022). Hard coal phase-out and the labour market transition pathways: The case of Poland. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 43, 80–98. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2022.03.003>
- Svenska Gruvan (u.å.). *Svenska gruvan*. <https://www.svenskagruvan.se/index.html> [25 november 2025]

Citera den här artikeln: Klara Rydström och Kristina Johansson. 2026. ”Det här fina ordet omställning som kan betyda lite allt möjligt”. *Kulturella Perspektiv*, vol. 35, Tema: Klimatomställningar, s. 1–9. DOI: 10.54807/kp.v35.54219

Mottagen: 16 juni 2025 **Accepterad:** 13 januari 2026 **Publicerad:** 7 april 2026

Copyright: © 2026. Författaren/författarna. Detta är en Open Access-artikel som distribueras enligt Creative Commons, licens CC-BY 4.0, som tillåter obegränsad användning, distribution och reproduktion i samtliga medieformat, förutsatt att ursprunglig(a) författare och källa uppges. Se <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Kulturella Perspektiv — *Svensk etnologisk tidskrift*, ISSN 1102-7908, är en expertgranskad Open Access-tidskrift som publiceras av Föreningen Kulturella Perspektiv.

OPEN ACCESS